VLADIMIR ILIESCU

CONTRIBUȚII LA PROBLEMA RAPORTURILOR SCITO-TRACE ÎN SEC. IV Î.E.N.*

După venirea și așezarea sciților în stepele nordpontice și alungarea cimerienilor din acele regiuni [1], între noii veniți și lumea mai veche a tracilor se va ajunge în cele din urmă la formarea unui hotar natural, reprezentat de Dunăre la vărsarea ei în Marea Neagră. Această delimitare în linii generale dintre cele două mari ramuri indo-europene, pe care o constatăm la sfîrșitul sec. VI și în tot cursul sec. V î.e.n., nu va avea însă un caracter static, ci va fi dinamică, fiind supusă unor fluctuații temporare. Astfel în timpul campaniei [2] împotriva sciților, întreprinsă de regele perșilor Darius în anii 513—512 î.e.n., elemente sud-dunărene au ajuns împreună cu marea armată cel puțin pînă pe la Nistru [3]. Dimpotrivă după retragerea persană, cavaleria sciților a trecut Dunărea și străbătînd Balcanii pare să fi ajuns în cele din urmă, pînă pe malurile Chersonesului tracic [4].

Nu știm cum ar fi evoluat lucrurile și dacă nu cumva sciții nu ar fi început să se așeze la sud de Dunăre chiar în sec. V î.e.n., dacă în golul politic lăsat de retragerea perșilor nu s-ar fi cristalizat un stat trac, întemeiat de odridul Teres [5] pe la 470 î.e.n. Nu cunoaștem amănunte despre relațiile scito-tracice, dar în linii generale echilibrul la Dunăre pare să se fi păstrat în tot cursul sec. V î.e.n. Semnificativă în această

---

* Comunicare ținută la sesiunea științifică de la Constanța din august 1969.

[1] Herodot IV, 11. Pentru majoritatea textelor citate vezi Vl. Iliescu, Virg. C. Popescu, Gh. Ștefan, *Izv. priv. ist. Rom.* I, București, 1964.

[2] Herodot IV, 1 ; 83—144.

[3] Strabon VII, 3, 14 (305). După Herodot IV, 122, expediția a ajuns departe în stepele nordpontice.

[4] În anul 496 î.e.n. cf. Herodot VI, 40.

[5] Despre toți regii odrisi în discuție în prezentul articol vezi. I. Todorov, *Trakiiskite țare,* God. na ist.-fil. fakultet XXIX (1932—33), Sofia, p. 1 urm.

privință este episodul scitului Skyles, relatat de Herodot [6], care arată totodată existența unor legături de rudenie între cele două dinastii.

Dacă sub primii trei regi, Teres (470—440), Sitalkes (440—424) și Seuthes (424—410), statul odrid a fost unitar și deci puternic, nu aceeași va fi situația după anul 410 î.e.n., cînd începe să se destrame în mai multe regate. De o relativă îmbunătățire nu se poate vorbi decît în timpul domniei lui Kotys I (383—360 î.e.n.), care va încerca o reunificare a regatului odrid, fără a atinge însă vechile hotare și mai ales fără regiunile dunărene [7], — autoritatea, interesele și năzuințele sale fiind limitate mai ales la sud-estul Traciei și regiunea strîmtorilor. Succesorii săi se vor certa și se vor lupta în următorii 20 de ani, sfîrșind prin a deveni prada expansiunii macedonene, care prin Filip II va supune [8] toată Tracia, pînă la Balcani, în anul 341 î.e.n.

Despre raporturile scito-trace din sec. IV î.e.n. pînă la anul 339 î.e.n. nu existau nici un fel de indicații, sau cel puțin așa se credea. La data amintită se constată prezența în sudul Dunării a unui regat scit, sub conducerea lui Ateas [9], care se întindea probabil pînă la Balcani [10]. După ce are de susținut lupte cu misterioșii „histrieni", care în realitate nu sînt altceva decît tribalii [11], el va ajunge în conflict cu Filip II. Acesta întreprinde o campanie în cursul căreia sciții sînt înfrînți, iar Ateas ucis.

De aici istoriografia noastră, începînd de la Pârvan, și majoritatea istoricilor străini, au tras concluzia greșită că a fost vorba despre un fel de raid-fulger al sciților lui Ateas la sud de Dunăre — un fel de *veni, vidi,* fără însă un *vici* final — care a fost imediat urmat de alungarea lor de către Filip II dincolo de Dunăre.

Într-o serie de studii [12] am căutat să arăt, — și cred că am reușit — că prezența lui Ateas la sudul Dunării nu reprezintă un episod sau

[6] Este vorba despre nefericitul rege filoelen, înlăturat de la domnie de fratele său vitreg Octamasades. Refugiindu-se dincolo de Dunăre, în regatul odrid, Skyles va fi urmărit de adversarul său, care se pregătea să treacă Dunărea. Pe cînd regele odrid Sitalkes, care de altfel era unchiul după mamă al lui Octamasades, venise și el cu armata sa pentru apărarea liniei Dunării, s-a ajuns la un acord care a îndepărtat războiul dintre sciți și traci. Acesta prevedea extrădarea lui Skyles în schimbul unui concurent al lui Sitalkes — propriul său frate — care se refugiase la sciți. Cf. Herodot IV, 80.

[7] Strabon VII, 331, frg. 48 „...Unii îi numesc odrisi pe cei care locuiesc pe țărmul mării, de la Hebru și Kypsela pînă la Odessos ; peste aceștia au domnit Amadokos și Kersobleptes și Berisades și Seuthes și Kotys".

[8] F. R. Wüst, *Philipps II von Makedonien und Griechenland in den Jahren von 346 bis 338,* München, 1938 p. 102 urm.

[9] Iustinus IX, 2.

[10] Vl. Iliescu, *Geten oder Skythen ? Zu lord. Get. 65,* Eos, *LVI* (1966), 2.

[11] Vl. Iliescu, *Raporturile dintre sciți și tribali în sec. IV î.e.n.,* comunicare ținută la sesiunea universității din Craiova din mai 1970.

[12] Ca de ex. *Die Beziehungen zwischen dem Skythenkönig Ateas und den griechischen Städten an der westlichen Schwarzmeerküste,* în Actes du I-e congr. intern. d'ét. balk. et sud-est eur., Sofia, 1966 și *Byzance ou Bizone ? Contribution a l'histoire du Pont gauche au IV-e s.av.n.è.,* Rev. Sud-Est Eur. VII (1969), 2.

un accident trecător, ci că dimpotrivă avem de a face cu o așezare statornică a sciților în Dobrogea, care a survenit cu unul, două sau chiar mai multe decenii înainte de conflictul cu Filip II. Într-al doilea rînd că formațiunea politică a lui Ateas — indiferent de calificarea care i s-ar da — și-a exercitat autoritatea asupra tuturor cetăților grecești de la Histria și pînă la Odessos ! În sfîrșit, că după înfrîngerea sciților și moartea lui Ateas, supraviețuitorii, respectiv masa populației, au continuat să rămînă în Dobrogea unde se vor manifesta [13] militarmente și politic într-a doua jumătate a sec. IV și în sec. III î.e.n. În felul acesta a avut loc procesul istoric care a dus la acordarea numelui de Sciția Mică regiunilor dobrogene !

Cînd a avut însă loc așezarea sciților și care a fost caracterul ei ? Cu alte cuvinte cînd a venit Ateas sau predecesorul său în Dobrogea ? Presupun că aceasta s-a întîmplat cu mult înainte de anul 339 î.e.n., datorită unei serii de considerații asupra cărora nu este cazul să insist în articolul de față.

În cele ce urmează vreau doar să arăt, că despre data aproximativă și caracterul așezării scitice există ecouri certe în două izvoare literare, care însă n-au fost folosite pînă acum [13bis].

Între piesele transmise sub numele lui Euripide se află și Rhesos. Subiectul reprezintă o reluare a celebrei Doloneia din cîntul X al Iliadei. După cum se știe Ulise și Diomede întreprind o recunoaștere în tabăra troienilor. Pe drum îl surprind pe troianul Dolon, care plecase cu aceleași intenții spre lagărul grecilor. După ce îl interoghează și află de sosirea regelui trac Rhesos în ajutorul Troiei, eroii greci îl omoară pe Dolon și pleacă mai departe, intrînd în tabăra troienilor. Aici surprind pe toți în somn și după ce reușesc să-l omoare pe Rhesos, revin cu caii acestuia în lagărul grec.

Motivul acesta a fost dramatizat de un autor necunoscut din prima jumătate a sec. IV î.e.n., care n-a folosit numai maniera de tratare narativă, spumoasă a sec. IV, — în opoziție cu problematica ideilor profunde ale sec. V, caracteristică lui Euripide — dar a introdus și elemente noi, cum sînt dialogul dintre Hector și Rhesos, campania ultimului contra sciților și intenția sa de a năvăli în Grecia spre a o pustii. Dacă primul element reprezintă un procedeu obișnuit de dramatizare a acțiunii, celelalte două fac apel la istoria contemporană, constituind anacronisme evidente pentru epoca homerică !

---

13 Prin luptele pe care le-au purtat cu macedonenii și după Filip II, în timpul lui Zopyrion (Iust. XII, 2 16) și al lui Lisimah (Diodor din Sicilia XIX, 73, 2—4), ca și prin așezările lor urbane (Pliniu cel Bătrîn IV, 11, 44) și monedele bătute de diferiți regișori în sec. III—II (V. Canarache în *Studii și cercetări de istorie veche* I (1950), 1, 213—256).

13bis Pentru izvoarele istoriei sciților vezi M. Rostovțev, *Skythien und der Bosporos*, Berlin, 1931, p. 106—110, pentru traci culegerea *Izvori za starata istoriia i gheografia na Trakia i Makedonia*, Sofia, 1949, p. 43—46 și 369, ca și discuția la Hr. Danov, *Drevna Trakiia*, Sofia, 1969, p. 44—74.

Iată ce spun[14] pasajele care ne interesează[15]: *Hector* „Tu, care te înrudești cu noi, fiind de asemenea un barbar, ne-ai lăsat pe noi barbari, pradă grecilor. Și totuși eu te-am făcut cu mîinile mele stăpînul Traciei, dintr-un mic conducător ce erai, atunci cînd m-am năpustit peste cei mai valoroși dintre traci din regiunile Pangeului și ale țării peonilor, zdrobind oastea lor și încredințîndu-ți poporul pe care îl supusesem". *Rhesos* „Eu am avut un necaz mai mare decît al tău, cînd împotriva voinței mele am lipsit. O populație scitică din vecinătatea mea mi-a declarat război, atunci cînd intenționam să pornesc spre Troia. Am ajuns pe țărmurile înalte ale Mării Negre, trecînd dincolo oastea din Tracia. Un rău de sînge roșu a curs pe pămînt, sîngele amestecat al luptei dintre sciți și traci. Această nenorocire m-a împiedicat să ajung la Troia și să-ți fiu aliat. Eu însă am zdrobit pe dușman și i-am luat copiii ostatici, punîndu-l să-mi aducă în palat tribut în fiecare an. ...Vreau ca împreună cu tine să pornesc la război împotriva argeilor și să distrug cu sabia toată Elada, ca să învețe, fiecare în parte, ce înseamnă nenorocirea".

Problema care se pune, este de a ști la ce evenimente istorice concrete sau cel puțin posibile a făcut aluzie poetul? Susținătorii mai vechi ai autenticității piesei și a paternității lui Euripide, au crezut că persoana lui Rhesos trebuie identificată cu Sitalkes, care devenise cunoscut la Atena, atît prin tratatul care fusese încheiat cu el în anul 431 î.e.n.[16], cît și prin expediția sa spectaculoasă împotriva Macedoniei

---

[14] La D. Ebener, *Rhesos. Tragödie eines unbekannten Dichters*, Berlin, 1966.

[15] Vv. 404—411 ; 424—435 ; 471—473 :

σὺ δ' ἐγγενὴς ὢν βάρβαρός τε ραρβάρους
Ἕλλησιν ἡμᾶς προὔπιες τὸ σόν μέρος
Καίτοι σε μικρᾶς ἐκ τυρρανίδος μέγαν
θρῃκῶν ἄνακτα τῇδ' ἔθηκ' ἐγὼ χερί
ὅτ' ἀμφὶ Πάγγαιόν τε Παιόνων τε γῆν
θρῃκῶν ἀρίστοις ἐμπεσὼν κατὰ στόμα
ἔρρηξα πέλτην, σοὶ δὲ δουλώσας λεὼν
παρέσχον . . . .
ἐγὼ δὲ μεῖον ἤ σὺ τῆς δ' ἀπὼν χθονός
λύπῃ πρὸς ἧπαρ δυσφορῶν ἐτειρόμην·
ἀλλ' ἀγχιτὲρμων γαῖά μοι, Σκύθης λεώς,
μέλλοντι νόστον τὸν πρὸς Ἴλιον περᾶν
ξυνῆψε πόλεμον· Εὐξένου δ' ἀφικόμην
πόντου πρὸς ἀκτάς, Θρῆκα πορθμεύσων στρατόν
ἔνθ' αἱματηρὸς πέλανος ἐς γαῖαν Σκύθης
ἠντλεῖτο λόγχῃ Θρῄξ τε συμμιγὴς φόνος
τοιάδε τοὶ μ' ἀπεῖργε συμφορὰ πέδον
Τροίας ἱκέσθαι σύμμαχόν τέδοι μολεῖν
ἐπεὶ δ' ἔπερσα, τῶν ὁμηρεύσας τέκνα
τάξας <τ> ἔτειον δασμὸν ἐς δόμους φέρειν
. . . .
ξὺν δοὶ στρατεύειν γῆν ἐπὶ 'Αργείων θέλω
καὶ πᾶσαν ἐλθῶν 'Ελλάδ' ἐκπέρσαι δορί,
ὡς ἄν μάθωσιν ἐν μέρει πᾶσχειν κακῶς.

[16] R. Goossens și H. Gregoire în Ant. Class. I (1932) și II (1933), p. 93 și 91.

în anul 429 î.e.n. [17]. Ultimii și cei mai competenți adepți [18] ai lui Euripide însă, care au făcut analize amănunțite ale lucrării, au ajuns la concluzia că este vorba despre o dramă de tinerețe a ultimului mare tragic grec, din anii 455—440 î.e.n., în conformitate de altfel cu tradiția literară antică.

Este probabil că a existat și o operă de tinerețe a lui Euripide, dar aceasta nu poate fi identică cu tragedia păstrată, deoarece aluziile istorice în discuție nu puteau fi făcute la aceea dată [19]. Căci nu se puteau face în timpul lui Teres aluzii care se potrivesc doar în parte pentru sfîrșitul domniei lui Sitalkes, iar descrierea regatului trac nu corespunde sec. V ci doar sec. IV î.e.n. Și chiar un autor anonim nu putea lansa o piesă la sfîrșitul sec. V, atîta timp cît trăia încă Euripide. Există deci suficiente elemente care să elimine pe Rhesos din sec. V și în schimb numeroase indicații [20] care să-l plaseze în sec. IV î.e.n.

După părerea noastră, anacronismele — față de motivul Iliadei — constituie un exemplu tipic de reflectare poetică a unor evenimente contemporane într-o operă literară. Este vorba despre întîmplări ce s-au repetat și au luat aspectul unui proces istoric caracteristic — ca luptele dintre sciți și traci în sec. IV — și poate și un eveniment care a impresionat pe atenieni, ca expediția lui Kotys I împotriva orașului Sestos, care a fost ocupat în anul 365 î.e.n. [21].

Căci nu o obscură ciocnire locală scito-tracă, — despre care de altfel nu avem nici o știre sau măcar o dovadă indirectă — indiferent cînd va fi avut loc, consemnată de o cronică locală dintr-o cetate greacă de pe litoral, va fi putut să impresioneze pe greci, în speță pe atenieni, ca să ajungă sub forma de „amănunt caracteristic" într-o operă literară.

Așa cum se poate deduce din pasajele citate, este vorba despre o acțiune sud-balcanică — sau cel puțin sud-dunăreană — a sciților, care au ajuns în contact cu un rege din sudul [22] sau mai exact din sud-estul Traciei. Acesta din urmă a fost probabil Kotys I, socrul celebrilor conducători militari Ificrate și Charidemos, de a căror sprijin s-a bucurat, și care era o figură cunoscută la Atena, al cărei cetățean devenise [23].

---

[17] D. P. Dimitrov, *Istoriceski motivi v dramata Rezos*, Izv. na Istor. druj. X (1930), Sofia, p. 16.

[18] Buchwald, *Studien zur Chronologie der attischen Tragödie 455 bis 431*. Königsberg, 1939 și W. Ritchie, *The autenticity of the Rhesus of Eurypides*, Cambridge, 1964.

[19] Vezi pe larg Vl. Iliescu, *Zeitgenössische Anspielungen im Rhesos des Pseudo-Euripides*, în Actele sesiunii închinate problemelor dramaturgiei grecești de la Chemnitz, din 28—31 octombrie 1969.

[20] Decisivă pare să fie atmosfera sec. IV î.e.n., subliniată pe drept cuvînt de Ebert, op. cit., p. 23: „Entscheidend aber für die große Wahrscheinlichkeit mit der das vorliegende Stück von einem Dichter des vierten Jahrhunderts stammt und aus unbekannten Gründen an die Stelle des verlorengegangenen Euripideischen trat, bleibt letzten Endes seine innere Haltung, das Fehlen jeglicher tragischen Problematik, der Ablauf der Handlung und das Gebaren der auftretenden Menschen... Den Schöpfer der Medeia und der Bakchen trennt ein weiter Raum von dem Dichter des Rhesos".

[21] Demostene 23, 158.

[22] Cum și-l închipuia și Strabon care cunoștea mai bine decît noi tradiția literară greacă VII, 331, frg. 36 „...Ținutul de dincolo de Strymon... bisalti... venți din Macedonia, peste care a domnit Rhesos".

[23] Demostene 23, 118 și 132.

Prin atacul sciţilor se înţelege acţiunea sau una din acţiunile — avînd în vedere caracterul lor mai îndelungat şi nu de raid-fulger — sciţilor la sudul Dunării sau chiar al Balcanilor, întreprinse în cadrul procesului lor de aşezare în Dobrogea. Acţiunile acestea au putut avea loc sub conducerea lui Ateas sau chiar a unui predecesor al acestuia. Pentru prima ipoteză ar pleda longevitatea regelui scit ca şi protectoratul pe care l-a exercitat asupra cetăţilor greceşti pînă la Balcani, inclusiv oraşul Odessos [24], ca şi relaţiile sale strînse cu Apollonia [25].

Oricum ar sta lucrurile în amănunt, este clar că numai ecoul unui proces istoric mare şi important, ca cel al aşezării scitice din sec. IV, cînd s-au dat de sigur lupte cu tracii — cum se va vedea de altfel şi din următorul text citat — şi-a putut găsi locul într-o operă literară ateniană.

Al doilea izvor literar, în care se găsesc ecouri mai explicite ale aşezării sciţilor la sud de Dunăre şi mai ales ale luptelor pe care le-au purtat cu tracii în sec. IV î.e.n., îl reprezintă un pasaj din Clearh din Soloi. Acesta s-a născut cel tîrziu în jurul anului 342 î.e.n. [26] şi a trăit pînă spre mijlocul sec. III î.e.n. [27]. Într-un fragment [28] din lucrarea Περι βιων [29] el ne spune [29] bis : „Nevestele sciţilor au tatuat trupurile femeilor trace — ale acelor traci care locuiesc în vecinătate, la vest şi la nord — făcînd un desen cu ace. De aceea, după mulţi ani, femeile trace care fuseseră batjocorite au şters urma nenorocirii lor într-un fel special, gravînd desene anume şi pe restul pielii... ca să şteargă ocara prin calificativul podoabei".

Autorul, vrînd să dea un exemplu de „lipsă de cumpătare" şi de „orgoliu" (τρυφή) la sciţi, citează tratamentul la care au fost supuse femeile tracilor, subînţelegînd drept cunoscute înfrîngerea şi supunerea tracilor de către sciţi, fără de care nu ar fi fost posibilă aplicarea procedeului amintit. Explicaţia [30] este însă greşită, fiind puerilă, iar în afară

---

[24] Cf. Lucian, *Makrobioi*, 10 şi nota 10.

[25] Iustinus IX, 2, 1. Existenţa acestora presupune o influenţă sudbalcanică, ce face posibile şi chiar probabile ciocniri cu regatul odrid al lui Kotys sau al fiului acestuia Kersobleptes.

[26] Avînd în vedere că fusese elevul lui Aristotel, care predase pînă în anul 323 î.e.n.

[27] Judecînd după faptul că a compus dialogul Arkesilaos în cinstea şefului academiei platoniciene, care a ocupat această funcţie între anii 265—240 î.e.n

[28] Nr. 46 din cartea a IV-a (F. Wehrli, *Die Schule des Aristoteles*, 3, Basel, 1948).

[29] Lucrarea nu era o culegere de biografii, ci prezenta diferite maniere de trai, raportate la normele etice greceşti.

[30] Ea se încadrează în noua tendinţă a etnografiei elenistice de a găsi o explicaţie cauzală constatărilor empirice, prin raportarea acestora la fapte anterioare şi cunoscute. Vezi A. Dihle, *Zur hellenistischen Ethnographie*, în Entretiens Hardt VIII (1961), p. 208—213.

[29] Bis„ 'Αι δὲ γυναῖκες αὐτῶν τὰς Θρᾳκῶν τῶν πρὸς ἑσπέραν καὶ ἄρκτον τῶν περιοίκων γυναῖκας ἐποίκιλλον τὰ σώματα, Ωερίναις γραφὴν ἐνεῖσαι. "Οθεν πολλεῖς ἔτεσιν ὕστερον δι' ὑβριδθεῖσαι τῶν Θρᾳκῶν γυναῖκες ἰδίως ἐξηλείψαντο τὴν συμφοράν, προσκαταγραψάμενοι τὰ λοιπὰ τοῦ χρωτός, ἵν ... κόσμου προσηγορίᾳ τοὔνειδος ἐξαλείψῃ".

de aceasta tatuajul era cunoscut la traci încă de pe timpul lui Herodot [31], şi îl întîlnim şi la ramura geto-dacă [32], fiind vorba deci de o trăsătură mai generală în lumea tracă, care depăşea zona restrînsă de dominaţie şi influenţă scitică şi cu mult timp înainte de apariţia acesteia.

Importanţa ştirii transmise nu constă însă în explicaţia [33] evident greşită, ci în menţiunea unui proces istoric care nu putea fi inventat, deoarece era presupus cunoscut de contemporani. Astfel în jurul anului 300 î.e.n. se ştia probabil la Atena, unde trăia Clearh, că sciţii i-au supus pe tracii în teritoriul cărora s-au aşezat. Aceeaşi informaţie ne-o dă în chip explicit şi Strabon, cînd spune [34] : „Datorită mulţimii locuitorilor de acolo — care au trecut peste Tyras şi Istru şi s-au aşezat în ţinutul de dincoace — o bună parte din Tracia s-a numit şi ea Sciţia Mică. Tracii le-au dat pămînturi, fie cedînd forţei, fie pentru faptul că pămîntul era nefolositor, o mare parte din el fiind mlăştinos". Şi mai departe [35] : „Spre Adriatica sînt neamurile ilice,, iar spre cealalta mare [Neagră] — pînă la Propontida şi Hellespont — locuiesc seminţiile trace, precum şi unele neamuri scitice, sau celtice, amestecate cu ele". Numai că ştirea această nu conţine o datare precisă, iar legătura care pare să existe cu persoana regelui Ateas, menţionat cu puţin mai înainte [36], este respinsă de către cei care contestă aşezarea sciţilor în Dobrogea sub acest rege.

În lumina însă a noii informaţii, care arată că la începutul sec. III î.e.n. procesul de aşezare a sciţilor, respectiv de supunere a unei părţi a tracilor era deja consumat, fiind cunoscut ca atare de atenieni, şi ştirea lui Strabon capătă mai multă greutate, putînd fi raportată cu mai multă certitudine la epoca lui Ateas. În felul acesta se înţelege şi de ce un alt text [37], şi el ignorat de istoriografia care s-a ocupat de problema în discuţie, vorbeşte încă înainte [38] de mijlocul sec. III î.e.n. despre „un fluviu mare curge prin ţara sciţilor, pe nume Dunărea". iar la sfîrşitul aceluiaşi secol grecii din cetatea Histria denumesc [39] regiunea dobrogeană drept „Sciţia" !

---

[31] V. 6 Cf. şi Strabon VII. 5, 4 (315) ; Mela II, 1, 10 ; Artemidor din Daldis I. 8.

[32] Aristofan, *Babilonierii* ap. Hesych s.v. *Istriana ;* Pliniu cel Bătrîn, VII, 11 (10), 50 şi Artemidor din Daldis I, 8. Pentru toată problema vezi G. Kaţarov, *Beiträge zur Kulturgenhichte der Thonker*, Sarajevo, 1916, p. 66 urm., RE XV, 2401. iş urm. şi de curînd J. Wiesner în Gymanasium 62 (1955), p. 558, iar pentru reprezentările grafice vezi E. Pfuhl, *Meisterwerke grichischer Zeichung und Nekoi* Műnchen, 1924, p. 50, fig. 69.

[33] Plutarh, *Despre răzbunarea tîrzie a divinităţii*, 12 va găsi una şi mai copilăroasa, cînd va spune că înşişi tracii şi-au tatuat femeile, drept răzbunare pentru faptul că acestea — după legendă — l-ar fi sfîşiat pe Orfeu !

[34] VII, 4, 5 (311).

[35] VII, 5, 1 (313).

[36] VII. 3, 18 (307)... „Ateas, care a luptat împotriva lui Filip, fiul lui Amyntas se pare că a domnit peste cei mai mulţi barbari de prin locurile acelea".

[37] *Die Briefe des Anacharsis*, IX, 36 (ed. F. H. Reuter, Berlin, 1963).

[38] Ibidem, p. 3—5.

[39] În inscripţia în cinstea lui Agathocles, r. 16 (St. Cl. V (1963), p. 138).

Un alt element din relatarea lui Clearh, care merită să fie luat în seamă, constituind şi el o indicaţie pentru stabilirea sciţilor la sud de Dunăre pînă în regiunea Balcanilor, îl formează localizarea tracilor în raport cu sciţii. Aceştia nu se găsesc la sud de ultimii, cum ne-am aştepta, ci „la vest şi la nord". Înseamnă deci că sciţii ajunseseră pînă la Balcani, fără ca să fi ocupat tot teritoriul de la sud de Dunăre sau să fi eliminat de tracii, respectiv geţii, din acest spaţiu. În felul acesta aveau pe unii traci la nord de ei, după cum alţii se aflau la vest de ei !

În încheiere aş vrea să subliniez încă odată importanţa textelor citate pentru problema în discuţie, deoarece, dacă pînă în prezent aveam doar mărturii despre raporturile dintre Ateas şi cetăţile greceşti, sau despre luptele sale cu tribalii, acum avem indicaţii şi despre luptele cu tracii — chiar dacă acestea trebuiau presupuse în mod logic — la care trebuie adăugate de asemenea şi informaţiile mai sus amintite ale lui Strabon.

CONTRIBUTION À L'HISTOIRE DES RELATIONS SCYTHO-THRACES AU IV-E S.AV.N.E

Les sources de l'établissement des Scythes-probablement vers le milieu du IVe s.av.n.è., sous la conduite du roi Atéas-au sud du Danube sont, comme on le sait. assez pauvres, indirectes et tardives et pour cela controversées.

L'auteur présente deux nouvelles sources, qui contribuent à éclaircir un processus historique important, lequel — contrairement à la doctrina dominante — s'est deroulé pendant un laps de temps assez long.

Dans les vers 404—441 ; 424—435 et 471—473 du Rhesos de Pseudo-Euripide, il y a des allusions aux combats entre Scythes et Thraces. Si la pièce provienne — selon les apparences — du IV-e s.av.n.è., s'ensuit que les eveniments décrits se rapportent aussi au même siècle. Dans ce cas le modèle de Rhesos doit être le roi thrac Kotys I (383—360), dont les relations très etroits avec Athènes sont assez connues.

Dans un fragment (Nr. 48 éd. F. Wehrli, Bâle, 1948) de Clearche de Solol — autor de 300 a.v.n.è — est donné l'explication — d'ailleurs erroné — du tatouage des femmes thraces. D'après Clearche, il s'agit d'une action infamante accomplie par les femmes scythes. Ca veut dire que à la fin du IV-e s.av.n.è. on savait à Athènes, que une partie des Thraces — au sud du Danube jusqu'aux Balcans — a été assujetie par les Scythes. C'est une preuve de plus de l'établissement des derniers dans ces régions-là.

ZUR FRAGE DER SKYTHISCH-THRAKISCHEN BEZIEHUNGEN IM 4 JH.V.U.Z.

Zur skythischen Landnahme südlich der Donau-in der zukünftigen Scythia Minor-, welche wahrscheinlich um die Mitte des 4 Jh.v.u.Z., unter der Führung des Konigs Ateas, vor sich ging, gibt es bekanntlich nur äuβersst spärliche, mittelbare und späte Quellen, die deshalb auch sehr umstritten sind.

Zur Beleuchtung dieses bedeutenden historischen Prozesses, der sich — entgegen der vorherrschenden Auffassung —, auf einem längeren Zeitraum erstrckte, bringt der Autor zwei neue, bisher ungenutzte, literarische Quellen zur Diskussion.

Die erste betrifft die zeitgenössischen Anspielungen, welche im Rhesos des Pseudo-Euripides — in den Versen 404—411 ; 424—435 ; 471—473 — gemacht werden. Wenn das Stück allem Anschein nach aus dem 4 Jh. stammt, so können die erwähnten Kämpfe zwischen den Thrakern und den Skythen ebenfalls nur aus der ersten Hälfte desselben Jh. — anlässlics oder gleich nach der skythischen Landnahme —, stammen In diesem Falle diente als Vorbild für den Rhesos wahrscheinlich der südliche Thrakerkönig Kotys I (383—350 v.u.Z.), dessen enge Beziehungen zu Athen wohlbekannt sind.

Klearchos von Soloi (Frg. 46 Ausg. F. Wehrli, Basel, 1948) dessen schriftstellerische Tätigkeit um die Jahrhundertwende und in den ersten Jahrzehnten des 3 Jh.v.u.Z. fällt, gibt eine falsche aber aufschlussreiche Erklärung für die Tätowierung der mit den Skythen benachbarten Thrakerfrauen. Sie soll nämlich zum Spotte der letzteren von den Skythenfrauen ausgeführt worden sein.

Hiermit wusste man in Athen, um 300 v.u.Z., dass ein Teil der Thrakersüdlich der Donau bis zum Haemus — den Skythen untertänig seien, Eine Tatsache die nur durch die Landnahme des 4. Jh. zu erklären ist und deshalb als Beweis der letzteren zu bewerten ist.